

ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ ВО ВНЕШНЕТОРГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ENSURING ECONOMIC SECURITY OF FOREIGN TRADE IN CHERNIVTSI REGION

Білик Р. Р.

Канд. екон. наук, доцент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Бильк Р. Р.

Докт. екон. наук, профессор кафедры менеджмента предпринимательской деятельности КФУ

Bilyk R.R.

PhD in Economics, Associate Professor, Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich

Анотація

У статті проаналізовано проблеми та перспективи гарантування економічної безпеки Чернівецької області у зовнішньоторговельній діяльності. Виявлено основні тенденції зовнішньоекономічної діяльності підприємств та низку загроз зовнішньоекономічної безпеки Чернівецької області. Запропоновано низку заходів стосовно недопущення переростання загроз зовнішньоекономічної діяльності у ризики економічної безпеки, які полягають у більш ефективному використанні потужностей наявних виробництв та природних ресурсів, активній пропаганді конкурентних переваг, інтенсифікації міжрегіонального співробітництва через участь у міжнародних міжрегіональних інтеграційних утвореннях.

Ключові слова: регіон, зовнішньоторговельна діяльність, загрози, економічна безпека, зовнішньоекономічна безпека регіонів, інвестиційна безпека.

Аннотация

В статье проанализированы проблемы и перспективы обеспечения экономической безопасности Черновицкой области во внешнеэкономической деятельности. Выявлены основные тенденции внешнеэкономической деятельности предприятий и ряд угроз внешнеэкономической безопасности Черновицкой области. Предложен ряд мер по недопущению перерастания угроз внешнеэкономической деятельности в риски экономической безопасности, которые заключаются в более эффективном использовании мощностей имеющихся производств и природных ресурсов, активной пропаганде конкурентных преимуществ, интенсификации межрегионального сотрудничества в форме участия в международных межрегиональных интеграционных образованиях. Доказано, что предложенные меры будут способствовать увеличению показателей внешней торговли, уменьшению показателей импорта, увеличению объемов реализации продукции предприятий области и устранению указанных угроз внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: регион, внешнеэкономическая деятельность, угрозы, экономическая безопасность, внешнеэкономическая безопасность регионов, инвестиционная безопасность.

Abstract

This paper reviews the problems and prospects of economic security in foreign trade of Chernivtsi region. The basic trend of international business activity and a number of foreign security threats of Chernivtsi region are defined. The author argues a series of measures to prevent the transition of threats of foreign economic activity into the risks of economic security, which are to be taken for effective use of available production capacities

and natural resources, active promotion of competitive advantages, intensification of regional cooperation through participation in international inter-regional integration entities. The defined measures may help increase performance of foreign trade, the reduction of imports, increase in sales of products of the region and eliminate the threats to foreign trade.

Key words: region, foreign trade activities, threats, economic security, foreign security regions, investment security.

Вступ. Рівень економічної безпеки будь-якого регіону залежить від стійкості до внутрішніх та зовнішніх змін у структурі господарського комплексу, наявності достатнього обсягу диверсифікованих фінансових ресурсів, можливостей їх поповнення та взаємозамінності, здатності регіональної господарської структури швидко адаптуватися до змін кон'юнктури ринків, умов торгівлі, надходження ресурсів. На сучасному етапі значно зростає актуальність вивчення питань зміни зовнішніх умов торгівлі для регіонів у зв'язку з початком дії Угоди про Асоціацію з ЄС, припиненням участі України в Угоді про Зону вільної торгівлі з країнами СНД, наявністю санкцій у торгівлі між Україною та Російською Федерацією. Так само зростає і необхідність опрацювання практичних рекомендацій щодо гарантування прийняттого рівня економічної безпеки у цій сфері, розробки політики стимулювання внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

Огляд основних джерел дослідження і публікацій. Дослідження проблем регіональної економічної безпеки здійснювали зарубіжні вчені: М. Алле, Д. Белл, З. Бауман, Ф. Ліст, М. Шуманн та інші. Дослідженню питань зовнішньоекономічної діяльності регіонів та зовнішньоекономічної безпеки країни і регіонів присвячені роботи таких вітчизняних дослідників, як О. Бабець [1], С. Бегун [14], С. Біла [2], І. Брикова [3], О. Гонта [5], Л. Дашутіна [6], О. Єрмакова [7, 8], В. Жук [2], Д. Махортих [10], Т. Тищук [10], О. Федірко [15], Л. Черчик [14], В. Чужиков [15], О. Шевченко [2], Л. Яремко [16] та ін.

Однак, у цих роботах нерозкритими залишаються питання розроблення інструментарію для врахування конкурентних переваг господарського комплексу визначеного регіону з метою гарантування економічної безпеки у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є окреслення загроз зовнішньоекономічної діяльності підприємств Чернівецької області та формування заходів щодо протидії ним. Досягнення мети базується на виконанні таких завдань: аналіз тенденцій зовнішньоекономічної

діяльності у Чернівецькій області з метою виявлення загроз залежності від імпорту, виявлення галузей та сфер, які можуть складати основу для зростання експортного потенціалу, формування низки заходів для недопущення переростання загроз у ризики економічної безпеки.

Основний матеріал і результати. Для визначення стану зовнішньоекономічної та інвестиційної безпеки Чернівецької області проаналізуємо показники зовнішньої торгівлі товарами і послугами, обсяги залучення прямих іноземних інвестицій та здійснених капітальних вкладень.

Якщо проаналізувати динаміку зовнішньої торгівлі товарами з Чернівецької області торік, то очевидними стають такі тенденції.

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами у січні-жовтні 2015 року було позитивним і становило 25121,6 тис. дол. США при обсязі експорту 87673,1 та обсязі імпорту 62551,4 тис. дол. США. Порівняно з відповідним періодом 2014 року обсяг експорту зменшився на 15,9 %, імпорту – на 31,8% (Тут і далі наведено Головного управління статистики у Чернівецькій області [9]). За січень-жовтень 2015 року у зовнішній торгівлі товарами області склалося позитивне сальдо у розмірі 25,1 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 1,40. Суб'єкти господарювання області здійснювали операції зовнішньої торгівлі товарами з партнерами з 77 країн світу.

У товарній структурі зовнішньої торгівлі в експорті у січні-жовтні 2015 року переважали: деревина і вироби з деревини (27,5% обсягу експорту товарів області), текстильні матеріали та текстильні вироби (17,3%), з них 15,5% – одяг та додаткові речі до одягу, продукти рослинного походження (13,3%) (їстівні плоди та горіхи, жири та олія та ін.), різні промислові товари (10,7%). Частка інших експортованих товарів складає до 10%. Визначальною є динаміка цих показників порівняно із січнем-жовтнем 2014 року: якщо обсяг експорту деревини і виробів з деревини знизився на 19,9%, текстильних матеріалів і текстильних виробів – на 17,7% (з них одягу та додаткових речей до одягу – на 16,2%), то індекс продукції різних промислових товарів зріс і становив 118,4%,

продукції рослинного походження – 302,7%, жирів та олій – 1315,8%, синтетичних або штапельних волокон – 2375,1%. Збільшилися також показники експорту електричних машин (на 16,4%). Різко зменшилися частки експорту недорогоцінних металів та виробів з них (на 68,2%), з них частки чорних металів – на 70,2%.

У товарній структурі зовнішньої торгівлі в імпорті у січні-жовтні 2015 року переважали: текстильні матеріали й текстильні вироби (37,0% обсягу імпорту товарів області), недорогоцінні метали та вироби з них (14,2%), з них 9,5% – чорні метали, машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (13,4%), синтетичні або штучні штапельні волокна (10,4%). Частка інших імпортованих товарів складала до 10%. Визначальною є та тенденція, що порівняно з відповідним періодом 2014 року не відбулося різкого збільшення обсягів імпортованих товарів, а обсяги окремих з них навіть значно знизилися. Так, зросли обсяги імпорту синтетичних або штучних штапельних волокон (на 8,7%), обсяги імпорту недорогоцінних металів знизилися на 1,6%, імпорту чорних металів зросли на 43,8%, а різних промислових товарів – на 12,0%. У той же час знизилися обсяги імпорту живих тварин і продуктів тваринного походження (на 28,1%, з них меду – на 63,7%), продуктів рослинного походження – на 82,1% (з них їстівних плодів та горіхів – на 89,3%), електричних машин (на 48,3%).

Якщо порівняти вартісні показники експортованих та імпортованих товарів, то в експорті переважають продукти рослинного походження (11646,8 тис. дол. США експорту проти 940,5 імпорту), деревина і вироби з деревини (24114,5 проти 4880,6), одяг та додаткові речі до одягу (13598,3 проти 1513,7), електричні машини (5416,2 проти 2659,3). Натомість, вартісні показники є більшими в імпорті текстильних матеріалів та текстильних виробів (15140,8 тис. дол. експорту проти 23157,9 імпорту), з них імпорту синтетичних або штучних штапельних волокон (4,0 проти 6484,4), недорогоцінних металів та виробів з них (2635,9 проти 8864,9), з них імпорту чорних металів (1687,1 проти 5943,4). У вартісному виразі є приблизно рівноцінними показники експорту та імпорту машин, обладнань та механізмів, електротехнічного обладнання (7741,0 тис. дол. США експорту проти 8411,4 імпорту). Зросли показники як експорту, так і імпорту різних промислових товарів (зокрема, меблів), хоча вартість експортованих промислових товарів у декілька разів перевищує

вартість імпортованих (9351,4 проти 1548,2 тис. дол. США, з них за меблями – 9134,2 проти 146,8).

Дещо зменшився обсяг імпорту давальницької сировини. За січень-жовтень 2015 року в область надійшло іноземної давальницької сировини на 10,6 млн. дол. США (17,0 % від загального обсягу імпорту), що на 10,0 % менше, ніж за січень-жовтень 2014р. Основними імпортерами давальницької сировини були Румунія, з якої здійснено поставки на 2,8 млн. дол. США, Туреччина – на 2,0 млн., Італія – на 1,5 млн., Німеччина та Угорщина – на 1,3 млн. дол. США з кожної країни [12].

Галузями критичного імпорту для господарства області є: продукція чорної металургії, енергетичні ресурси, а також інвестиційні товари – окремі машини та устаткування.

Географія експорту товарів з Чернівецької області у 2014 та у січні-вересні 2015 років була така: країни СНД – 29,4 % та 14,72% відповідно, країни ЄС – 48,8 та 57,62 %, країни Азії – 17,5 та 23,82 % відповідно, країни Америки – 1,7 та 1,82 %. Найбільші обсяги торгівлі товарами спостерігаються з Румунією, Російською Федерацією, Німеччиною, Італією, Нідерландами, Білоруссю.

Географічна структура експорту товарів з Чернівецької області змінилася у січні-жовтні 2015 року порівняно із січнем-жовтнем 2014 року. Так, значно скоротився обсяг експорту товарів у Білорусь (індекс складає 42,5%), Молдову (52,7%), Російську Федерацію (54,2 %). Суттєво зросли обсяги експорту товарів до Греції (індекс складає 1083,1%), Індії (2365,4 %), Лівану (12339,1 %). Найбільші обсяги експорту товарів спостерігаються до Румунії (21324,2 тис. дол. США), Російської Федерації (12022,2), Німеччини (9136,6), Італії (4516,8), Нідерландів (4337,6), а найменші – до Угорщини (60,9 тис. дол. США) та Австрії (99,8).

Географічна структура імпорту товарів до Чернівецької області так само змінилася. Зросли обсяги імпорту лише з 4-х країн: Греції (індекс становив 279,0 %), Індії (136,8 %), Італії (151,8 %), Китаю (123,6 %). Обсяги імпорту товарів з інших країн значно знизилися, найбільше – з Індонезії (індекс становив 6,7%) та Молдови (6,3%). Негативне сальдо зовнішньої торгівлі спостерігалось з Австрією, Болгарією, Китаєм, Пакистаном, Польщею, Туреччиною, Угорщиною, Францією.

На основі проведеного аналізу можна зробити такі попередні висновки щодо торгівлі товарами у Чернівецькій області. Внутрішній ринок Чернівецької області насичений окремими про-

довольчими товарами, сировиною, будівельними матеріалами, продуктами тваринного походження. Для здійснення зовнішньоторговельної діяльності товарами підприємства Чернівецької області мають значний запас міцності. Підприємства та господарства Чернівецької області значно наросили експортний резерв у продуктах рослинного походження, окремих продуктах тваринного походження, у деревині та виробках з деревини, синтетичних та штапельних волокнах, а також електричних машинах. Жирами та олією рослинного походження внутрішнього/національного виробництва ринок насичений повною мірою. З'явилися значні резерви виходу на зовнішній ринок і закріплення там своєї присутності у галузях виробництва продукції рослинного походження та виробництва технічних волокон. Натомість, слід докласти зусиль для недопущення зниження рівня експорту деревини та продуктів тваринного походження.

У структурі зовнішньої торгівлі послугами (за видами послуг) Чернівецької області за 9 місяців 2015 року сальдо торгівлі послугами є позитивним і становить 14334,3 тис. дол. США за показників експорту 15352,4 та імпорту 1018,1. Порівняно з 9 місяцями 2014 року обсяг експорту послуг зріс на 24,2 %, а імпорту – на 5,8 %. Найбільші обсяги торгівлі послугами спостерігаються з Німеччиною, Румунією, Індією [9].

В експорті послуг найбільшу частку мали послуги з переробки матеріальних ресурсів (51,1 % загального обсягу експортованих послуг), послуги, пов'язані з подорожами (22,2 %), транспортні послуги (15,0 %), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (10,1 %), ділові послуги (1,6 %). У порівнянні з відповідним періодом минулого року зріс обсяг експорту послуг з перероблення матеріальних ресурсів (на 59,5 %), послуг, пов'язаних з подорожами (на 16,8 %), транспортних послуг (на 7,2 %) і знизилася обсяги експорту послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг (на 12,1 %) та ділових послуг (на 59,7 %).

В імпорті послуг найбільшу частку мали транспортні послуги (58,0 % загального обсягу імпортованих послуг) та ділові послуги (30,8 %), інші послуги мають незначні частки: послуги з будівництва (5,7 %), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (3,7 %), послуги, пов'язані з подорожами (1,6 %), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформа-

ційні послуги і послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги (0,1 % кожна).

Порівнянно з відповідним періодом минулого року зріс обсяг імпорту послуг роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності (індекс становив 281,1 %) та послуг приватним особам, культурних та рекреаційних послуг (124,4 %). Знизився обсяг імпорту транспортних послуг (на 1,2 %), послуг, пов'язаних з подорожами (на 34,3 %), послуг у сфері телекомунікації (на 16,7 %), ділових послуг (на 3,5 %).

За обсягами спостерігається переважання експорту транспортних послуг (відповідно 2295,6 експорту проти 590,4 тис. дол. США імпорту), послуг, пов'язаних з подорожами (3413,1 проти 16,8) та послуг у сфері телекомунікації (1550,1 проти 0,9). Переважає імпорт ділових послуг (246,3 експорту проти 313,3 тис. дол. США імпорту).

У географічній структурі зовнішньої торгівлі послугами (за видами послуг) Чернівецької області за 9 місяців 2015 року склалася така ситуація. Негативне сальдо торгівлі послугами спостерігалось із Грузією (- 282,7 тис. дол. США), Іраном (- 154,5), Чехією (-14,0), Швейцарією (-55,0). Найбільше послуг експортувалося до Німеччини (4729,0 тис. дол. США), Румунії (4008,9), Індії (2716,6), імпортувалося з Грузії (295,4), Ірану (154,5), Швейцарії (117,6). Найменше послуг експортувалося до Грузії (12,7 тис. дол. США), Литви (19,8), імпортувалося з Литви (0,5), Румунії (0,7), Нідерландів (3,7).

Порівняно з 9 місяцями 2014 року зросли обсяги експорту послуг до Болгарії (індекс становив 8083,6 %), Швейцарії (893,6), Німеччини (403,1), зменшився обсяг експорту послуг до Литви (на 91,8 %), Великобританії (на 53,9), Молдови (на 50,0). Зросли обсяги імпорту послуг до Італії (індекс становив 281,0), Нідерландів (105,4), Румунії (600,0) та США (102,9), при цьому зменшилися обсяги імпорту послуг до Польщі (на 90,3 %) та Великобританії (95,3%).

Отже, бласть має значні конкурентні переваги у наданні послуг з переробки матеріальних ресурсів, транспортних послуг, послуг у сфері подорожей, послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг. Область залежить від імпорту послуг у сфері будівництва. Недостатньо використаним є резерв у наданні послуг у сфері транспорту, ділових послуг, послуг у сфері туризму.

Проведений аналіз виявив сильні й слабкі сторони зовнішньоторговельної діяльності Чернівецької області. Загрози експортно-імпоротної діяльності подані у табл. 1.

Табл. 1. Групування сфер зовнішньоекономічної діяльності підприємств Чернівецької області за рівнями загроз економічній безпеці

Товари та послуги	Рівень використання експортного потенціалу	Ступінь загрози порушення рівня економічної безпеки внаслідок залежності від імпорту
Товари		
Деревина та вироби з деревини	Високий/резерв/конкурентна перевага	Низький
Одяг та додаткові речі до одягу	Високий/резерв/конкурентна перевага	Низький
Продукти рослинного походження	Високий/резерв	Середній
Різні промислові товари	Середній	Середній
Синтетичні та штапельні волокна	Середній резерв	Середній
Товари легкої промисловості	Середній/резерв/конкурентна перевага	Низький
Електричні машини	Середній	Низький
Живі тварини та продукти тваринного походження	Середній	Низький
Сировина та будівельні матеріали	Низький	Середній
Текстильні товари та текстильні вироби	Низький	Високий
Недорогоцінні метали та вироби з них (у т.ч. чорні метали та вироби з них)	Низький	Високий
Окремі машини та устаткування	Низький	Високий
Енергоносії	Низький/резерв	Високий
Послуги		
Перероблення матеріальних ресурсів	Високий	Низький
Транспортні послуги	Високий/резерв	Середній
Подорожі	Високий/резерв	Середній
Телекомунікація, комп'ютерні та інформаційні послуги	Високий/резерв	Середній
Народні промисли	Високий/резерв	Середній
Туризм та рекреація	Середній/резерв	Середній
Послуги у сфері будівництва	Середній	Високий
Ділові послуги	Низький/резерв	Високий

Складено автором

Вочевидь, область має можливості виходу на зовнішні ринки та збільшення експорту в результаті розвідки та освоєння родовищ корисних копалин, у тому числі будівельних матеріалів (гіпс, вапняки, ангідрид, мармур, мергелі, різні види пісків). У Наддністрянщині в басейні річки Прут розробляються родовища гіпсу та ангідриду, у північних та східних районах області – родовища мергелів та вапняків, у Красноільську – мармуру. Зустрічаються поклади кварцитів, сланців, кухонної солі. Перспективними є розвідка і промислове освоєння нафтогазо-

носних родовищ (Красноільське, Лопушнянське, Черногузьке, Шереметівське) та перспективних нафтогазоносних площ у Вишницькому, Сторожинецькому, Путильському районах.

Підприємствам Чернівецької області варто й надалі нарощувати експорт послуг у транспортній сфері, тим більше що територією Чернівецької області проходить транспортний коридор №7 (Дунайський водний, за участю Австрії, Угорщини, країн колишньої Югославії, Болгарії, Румунії, Молдови, України). Розширенню транспортних потужностей області та їх залученню до міжнародних

транспортних систем можуть сприяти понад 70 річок, що належать до басейнів Дунаю та Дністра. Доцільно проводити розроблення транспортних магістралей по річках (зокрема, територією області протікає 75 річок довжиною понад 10 км; найбільші з них – Дністер (протяжністю 272 км), Прут (128 км), Сірет (90 км), Черемош (80 км). Транспортні магістралі представлені залізничними коліями (413 км), автошляхами (2880 км), аеропортами (1). На території області відсутні річкові порти та трубопроводи. Тим не менш, розбудова трубопроводів та річкових портів може значно посприяти розширенню зовнішньоекономічного потенціалу регіону.

Варто сприяти розширенню ринку збуту послуг, забезпечувати виходи на ринки інших країн, особливо маючи для цього значні перспективні галузі, висококваліфіковані трудові ресурси, які здатні забезпечувати послуги на ринку телекомунікацій та інформаційних технологій. Доцільно нарощувати обсяг ділових послуг з метою зменшення обсягів їх імпорту, а також більш інтенсивно розвивати сферу подорожей.

Для подальшого пошуку резервів нарощення експортного потенціалу, зменшення залежності від продукції критичного імпорту і розширення сфери зовнішньої торгівлі товарами та послугами доцільно проаналізувати соціально-економічний потенціал Чернівецької області.

Основний резерв насичення внутрішнього ринку, виходу на ринки інших країн та зменшення залежності від критичного імпорту лежить у сфері виробництва. У загальнонаціональному розподілі виробництва область посідає значне місце у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (2,7 % за підсумками 2014 року та 3,2 – січня-вересня 2015 року), виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (відповідно 1,4 та 3,4 %).

Область належить до індустріально-аграрної категорії; провідне місце у виробництві належить промисловості та сільському господарству. Основну промислового розвитку складають близько 200 підприємств, які виробляють 0,4 % продукції загальнодержавного обсягу. Найбільш розвиненими у промисловості є лісова та деревообробна промисловість (виробництво пиломатеріалів, фанери, меблів), промисловість будівельних матеріалів (виробництво цегли, толя, кераміки), виробництво залізобетонних конструкцій, виробництво нафтогазового устаткування.

Значні темпи розвитку демонструє галузь машинобудування, ремонт і монтаж машин і устаткування. У цій галузі виробничу діяльність ведуть більше 10 підприємств з виробництва машин та устаткування, електричного та електронного устаткування, обладнання для нафтогазової, нафтохімічної та хімічної промисловості.

Потужно розвинена харчова промисловість – виробництво цукру, хліба та хлібобулочних виробів, спирту, олії, м'яса, молока, заготівля плодів та виготовлення плодоовочевих консервів. У харчовій промисловості зайнята чверть усіх штатних працівників і зосереджена п'ята частина основних фондів.

Виробництво м'ясної продукції дає 34,5 % обсягу виробництва у харчовій галузі в області, цукру – 12,4 %, хліба і хлібобулочних виробів – 9,9 %, кондитерських виробів – 9,6%, напоїв – 9,2%, молочної продукції – 6,2 %, жирів – 4,1 %, перероблення овочів та фруктів – 9,4 %.

Легка промисловість представлена виробництвом швейних і трикотажних виробів, бавовняних тканин. Легка промисловість займає 30 % виробництва галузей промисловості області і представлена понад 20 підприємствами (з пошиву готового одягу, виробництва взуття, текстильної промисловості).

Вочевидь, харчова, деревообробна і легка промисловість складають основу виробничої сфери області, відповідно й її експортний потенціал.

Ліс є джерелом деревини та продуктів недеревинної рослинності. Загальна площа лісів складає 258 тис. га. Основні лісові породи – ялина, бук, ялиця, дуб. Широко розвинена деревообробна промисловість. За обсягами виробництва галузь займає шосте місце в області, у ній працює 16 % загальної кількості підприємств області (понад 30).

На території області розташовано 243 території та об'єкти природно-заповідного фонду – заказники, пам'ятки природи, парки, заповідні урочища, ботанічний та дендрологічний парки. На території області розташовано також 836 пам'яток археології, 586 пам'яток історії, 779 пам'яток архітектури та містобудування, 42 пам'ятки монументального мистецтва. З Чернівецької області 11 населених пунктів (Вижниця, Герца, Глибока, Кельменці, Кіцмань, Лужани, Новоселиця, Путила, Сторожинець, Хотин, Чернівці) включено до Списку історичних населених місць України (2001 р.)

Підприємства області надають послуги пізнавального, оздоровчого, гірськолижного

спортивного туризму, літнього відпочинку (у т.ч. у «зелених оселях»), а також лікування. Розвитку лікувального туризму можуть сприяти джерела мінеральної води типу Іжевська, Мацеста, Боржомі, Нафтуса. Розвинути художні промисли з виготовлення килимів, виробів з дерева, вишивання.

Усі ці сфері за належного рівня розвитку інфраструктури підтримання та рекламування і пропагування можуть стати туристично привабливими об'єктами та об'єктами міжнародної співпраці, що покращить показники зовнішньоекономічної діяльності.

Проведене дослідження дає підстави для тверджень, що з метою запобігання переростання загроз зовнішньоекономічної діяльності в економічну небезпеку на рівні держави і місцевих органів виконавчої влади доцільно вжити низку заходів:

посилення інтенсивності регулювання економіки за рахунок розміщення державних замовлень у потенціальних експортних сферах, зокрема, у розбудові транспортних коридорів, легкій промисловості, харчовій промисловості (перероблення плодоовочевої продукції);

перепрофілювання збиткових підприємств на виробництво експортоорієнтованої продукції та надання послуг (зокрема, у сфері туризму та ділових послуг);

підтримка малого бізнесу (у першу чергу – у сфері туризму та легкій промисловості);

розбудова підприємств з виробництва енергетичних ресурсів та розроблення енергетичних запасів корисних копалин;

стимулювання інвестиційної діяльності за рахунок створення привабливих умов для інвесторів (надання державних гарантій, використання механізму пайової участі у фінансуванні проектів), концентрації капіталовкладень у районах і галузях підвищеної конкурентоспроможності, а також проведення відповідної інформаційної кампанії щодо рекламування і пропагування ресурсів та привабливих сфер господарства;

сприяння формуванню територіальних кластерів – зокрема, з вирощування, збирання, перероблення плодоовочевої продукції, виробництву продукції легкої промисловості та просуванню її на зовнішній ринок;

розроблення місцевих цільових програм стосовно збільшення конкурентоспроможності окремих галузей (зокрема, легкої) та її просуванню на зовнішній ринок;

розширення зовнішньо-торгівельних відносин у наданні послуг, зокрема у транспортній сфері, сфері ділових послуг, сфері телекомунікацій;

участь у роботі транскордонних утворень, зокрема, у Дунайській стратегії, започаткування проектів у рамках транскордонного співробітництва;

сприяння розширенню зовнішньоекономічної діяльності за рахунок створення міжнародних транспортних та інформаційних вузлів і бізнес-центрів на території області, відкриття зарубіжних представництва області.

Наведені заходи, на нашу думку, сприятимуть збільшенню показників зовнішньої торгівлі, зменшенню показників імпорту, збільшенню обсягів реалізації продукції підприємств області та усуненню вказаних загроз зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Маючи значний ресурсний потенціал, родовища корисних копалин, водні та лісові ресурси, транспортні шляхи, а також будучи прикордонним регіоном, Чернівецька область має окремі загрози у сфері зовнішньоекономічної безпеки. Зокрема, є загроза перетворення на сировинний придаток у сфері постачання будівельних матеріалів, деревини та виробів з деревини. Натомість, джерела корисних копалин, особливо енергетичних, не розробляються або розробляються недостатнім чином. Тому відчутним ризиком видається збереження залежності від постачання енергетичних ресурсів. Достатньо розвинена галузь – легка промисловість – задовольняє лише внутрішній ринок, що говорить про вузькість цього господарства та його переважно натуральний характер. Тим більше що імпорт текстильних матеріалів і текстильних виробів значно перевищує експорт цих товарів. Натомість товари легкої промисловості області є товарами високої якості, так само як і товари народних промислів, які могли б стати прибутковими експортними галузями. Те саме стосується і харчової промисловості, зокрема, перероблення плодів – ці галузі могли б мати значні показники експортної діяльності.

Позитивно, що значно розвиненими є послуги у сфері інформаційних технологій і телекомунікацій, транспортних послуг за питомою вагою та у вартісному вираженні, однак область могла б значно просунутися в зменшенні впливу від імпорту ділових послуг, маючи поряд із розвинутою виробничою сферою потужні освітньо-наукові центри – університети й інститути. Тому в цій сфері ризиком може стати ізоляція від світових

ділових кіл, науково-технічних розробок. Досить значний запас міцності спостерігається у наданні послуг у сфері подорожей, що необхідно і надалі розвивати, зважаючи на значний історико-культурний і туристично-рекреаційний потенціал області. Невикористаними резервами відзначається сфера розбудови транспортних коридорів та використання водних шляхів, зокрема, за рахунок поглиблення участі у Дунайській стратегії (Стратегії ЄС для країн Дунайського регіону).

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами також значно перевищують обсяги зовнішньої торгівлі послугами (приблизно у 5,5 рази за експортом та у 6,1 рази за імпортом, за даними січня-жовтня 2015 року), що говорить про невідповідність структури зовнішньої торгівлі області загальносвітовим тенденціям, у якій частка сфери послуг значно вища за частку реального сектора, та про важливість активізації діяльності у збільшенні обсягів сфери послуг. Значними резервами тут можуть стати надання транспортних послуг, послуг у сфері туризму, ділових послуг, послуг у сфері інформаційних технологій і телекомунікацій.

Галузями критичного імпорту для господарства області є: продукція чорної металургії, енергетичні ресурси, а також інвестиційні товари – окремі машини та устаткування, без яких неможливо ефективно залучати інвестиції та проводити структурні зрушення в економіці.

Найбільші обсяги торгівлі товарами спостерігаються з Румунією, Російською Федерацією,

Німеччиною, Італією, Нідерландами, Білоруссю, а послугами – з Німеччиною, Румунією, Індією. Очікується, що у зв'язку зі зміною формату та напрямків торгівлі України відбудеться зменшення частки обсягів торгівлі з Російською Федерацією, збільшення обсягів торгівлі з країнами ЄС, розширення ринків країн Азії.

Виявлено також низку загроз зовнішньоекономічної діяльності області: перетворення на сировинний придаток у постачанні деревини, виробів з деревини, будівельних матеріалів та корисних копалин, висока залежність від енергетичних ресурсів та продукції чорної металургії, низький експортний потенціал високорозвинених легкої та харчової галузей промисловості, нерозвиненість експорту послуг, відсутність експорту технологій (порівняно зі світовими стандартами).

Для подолання проблем економічної безпеки слід вжити низку заходів на національному та регіональному рівнях.

Подальші наукові розвідки. Для оцінки небезпеки переростання загроз у сфері зовнішньої торгівлі товарами та послугами у ризики необхідно побудувати модель впливу змін показників сфери зовнішньої торгівлі на валовий регіональний продукт, рівень безробіття та ін. окремі показники, що складатиме основу подальших досліджень. Крім того, подальші дослідження буде присвячено побудові факторної моделі впливу зовнішньоекономічної безпеки на рівень економічної безпеки регіону в цілому.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Бабець І. Г. Зовнішньоекономічна безпека регіонів України в умовах співробітництва з країнами ЄС: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: монографія / І. Г. Бабець. – Львів: ПАІС, 2011. – 400 с.
2. Біла С. О. Вплив глобалізаційних процесів на структурні зрушення в Україні (регіональний розріз) / Біла С. О., Жук В. І., Шевченко О. В. // Державне управління регіональним розвитком України [ред. В. І. Воротін, Я. А. Жаліло]. – К.: НІСД, 2010. – С. 219-237.
3. Брикова І. В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2007. – Вип. 7. – С. 5-33.
4. Брикова І. В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2006. – №4. – С. 29-53.
5. Гонта О. І. Державне регулювання процесів транснаціоналізації економіки регіонів України [Електронний ресурс] / О. І. Гонта // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка». – 2010. – Вип. 7 (27). – Ч.2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_2/21.pdf
6. Дашутіна Л. О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств регіонів України в умовах посилення зовнішньої та внутрішньої нестабільності / Л. О. Дашутіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2014. – Вип.5. – С.126-130.
7. Єрмакова О. А. Регіон як самостійний суб'єкт міжнародних економічних відносин / О. А. Єрмакова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №4(106). – С. 169-175.
8. Єрмакова О. А. Роль кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону / О. А. Єрмакова // Економіка промисловості. – 2009. – №5. – С. 75-82.
9. Зовнішня торгівля товарами за січень-жовтень 2015 року. Експрес-випуск Головного управління статистики у Чернівецькій області № 281 від 16 грудня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>.

10. Прогнозування зовнішньої стійкості економіки України / Т. А. Тицук, Д. С. Покришка, Д. О. Махортих, О. В. Іванов. – К.: НІСД, 2013. – 30 с.
11. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку: аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2011. – 38 с.
12. Соціально-економічне становище Чернівецької області за січень-листопад 2015 року. Повідомлення Головного управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>.
13. Теоретико-методологические и практические основы регионального регулирования внешнеэкономических связей [Электронный ресурс] // Экономика БГЭУ–блог. – Режим доступа: www.economy-web.org/?p=474
14. Черчик Л. М. Статистичне дослідження зовнішньоекономічної діяльності у Волинській області / Л. М. Черчик, С. І. Бегун // Економічний форум. – 2014. – №1. – С. 93-99.
15. Чужиков В.І. Trans-border regional asymmetries in Europe: the case of European Union and East-European neighboring nations / В. І. Чужиков, О. І Федірко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2011. – №1. – С. 56-67.
16. Яремко Л. А. Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України: теоретико-методологічний аспект: монографія / Л. А Яремко. – Львів: ЛКА, 2007. – 524 с.

Матеріал надійшов 15.02.2016 р.